

УДК 159.98

**КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ
АСЕРТИВНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ****О. А. Шийчук**

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76025, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
тел. +38 063 414 61 35; e-mail: anna.shyichuk@gmail.com*

Дана стаття присвячена концептуальному обґрунтуванню та психотехнічній розробці організаційно-методологічного формату розвитку асертивності старшокласників в умовах соціально-психологічного тренінгу.

Ключові слова: асертивність, соціально-психологічний тренінг, старшокласники.

Новітні тенденції розвитку української педагогічної психології та європейська психологічна література все частіше акцентують увагу на актуальності розвитку асертивності для становлення гармонійної всесторонньо-розвиненої особистості. Асертивність (англ. assertiveness на-полеглівість) – здатність людини відстоювати свою точку зору, не порушуючи моральних прав іншої людини, оптимально реагувати на критику, вміння рішуче говорити «ні», якщо цього вимагають обставини, наявність гнучкої та творчої поведінки [10].

Ідея асертивності передбачає формування в особистості такої якості поведінки, завдяки якій вона може дозволити собі спонтанні реакції, розумно проявляти емоції, прямо вербалізувати свої бажання і вимоги, висловлювати власну точку зору, не боїться заперечувати, використовуючи аргументацію, наполягати на своєму в ситуаціях, коли будь-яка аргументація виявляється зайвою; володіти тактиками задоволення справедливих вимог і відмови у відповідь на неприпустимі прагнення таким чином, аби при цьому не порушувалися права інших людей [2].

Медичний словник Дорланда (Dorland's Medical Dictionary) визначає асертивність як форму поведінки, що передбачає впевнене виявлення та ствердження власної точки зору, не потребуючи доказів, опираючись на право людини мати власну позицію, а також характеризується використанням засобів досягнення цілі без загрози порушення прав інших людей [10].

У другій половині 20-го століття увага до явища асертивності суттєво активізувалася. Її розглядали з точки зору поведінкових проявів здебільшого психіатри та когнітивні психотерапевти. Згодом з розвитком гуманістичних напрямів психології асертивність співвідносили з почуттям власної гідності. Сучасні науковці притримуються ідеї, що асертивність є явищем комплексним, що включає в себе і поведінкові, і особистісні характеристики [8].

Відповідником явища та поняття асертивності є вже достатньо розроблене сучасними світовими та українськими науковцями поняття “впевненість”, що передбачає наявність суб’єктивної установки на досягнення успішних результатів запланованої діяльності. Його характерними рисами є готовність та здатність раціонально розподіляти власні ресурси та адекватно реалізовувати поставлені цілі. Цей термін означає відсутність агресивної поведінки, відстоювання власних прав у суспільних ситуаціях, що передбачають декілька альтернативних рішень. Важливо зазначити, що асертивність, маючи і вроджені задатки, є вмінням, яке можна набути і розвивати [2].

У соціально-психологічних дослідженнях, проведених вітчизняними авторами радянського періоду, існувало декілька методологічних позицій, у рамках яких вивчалася категорія асертивності. Так, соціально-психологічне трактування цього поняття у працях вітчизняних представників концепції спільної діяльності (В. Шадриков, Г. Суходольський, В. Волков та ін.) звертаються до асертивності як до одного з найважливіших моментів, необхідних для досягнення індивідуально поставленої мети в життєдіяльності колективу або малої групи.

Класик американської психології Уільям Джеймс відзначав: “Отже, аби стати успішним і впевненим, поведіться так, ніби ви і справді успішна та впевнена людина, зберіть всю свою волю для досягнення цієї мети, і тоді прояви невпевненості і неуспішності поступляться місцю поривам успіху і впевненості” [2].

Асертивність також розглядають у соціально-психологічному контексті класичних проблем спілкування і взаємодії як частину взаємного процесу двох чи більше особистостей. Таким чином, впевненість – це ще і процес, який супроводжує спільну діяльність, як правило, діяльність, яку її учасники усвідомлюють і трактують для себе як суб’єктивно складну, на яку проектують внутрішній стан, усвідомлюють і описують за допомогою таких прикметників, як “важко” і “складно”. Асертивність – це властивість особистості, завдяки якій долаються труднощі у спільній діяльності [9].

Розгляд асертивності з точки зору стилістичних особливостей спілкування найбільш ґрунтовно здійснений плеядою вчених у руслі гештальт-терапії. Серж Гінгер (Париж, 1995) описує дане явище як процес самоствердження та захисту власних кордонів з урахуванням інтересів та прав оточуючих. Комунікативні кордони є ключовим з понять Теорії контакту в руслі гештальт-підходу і являє собою сукупність усвідомлень, ставлень та потреб, що формують самосвідомість особистості в комунікативному просторі. В руслі такого підходу асертивність розглядається як сукупне явище двох полярностей: агресивності та адаптивності. Агресивна поведінка в сенсі комунікації характеризується активним втручанням та маніпулюванням щодо діяльності інших людей на власну користь. Натомість адаптивна передбачає пасивну участь та відсутність захисту своїх інтересів. Відповідно асертивність характерна поведінці людини, яка не втручається в кордони інших та здійснює захист власних [1].

Асертивність близька за семантикою до понять внутрішньої стійкості особистості, особливо в тих моментах, коли людина не відчуває впевненості у собі та інших, що легко спричиняє негативний вплив на її особистість в цілому [4].

При переході від обґрунтування концептуальних особливостей поняття «асертивність» до технологічних характеристик стимулювання її розвитку, важливо відзначити, що останнім часом в Україні активізувалися дослідження ефективності форм і методів групової психокорекційної роботи. Все частіше з'являються публікації про групову динаміку соціально-психологічних тренінгів (СПТ). Тренінг (англ. – особлива форма роботи практичного психолога чи педагога у групі (10-15 осіб) з метою розвитку чи корекції певних умінь чи якостей. Саме тому актуальним є створення інноваційного інтелектуального продукту, що сприятиме впровадженню тренінгової технології у діяльність практичних психологів, особливо тих, які працюють в галузі шкільної освіти [5]. При цьому слід брати до уваги соціальну ситуацію розвитку учасників СПТ, їх вікові психічні новоутворення.

Важливим життєвим завданням старшокласників є самоствердження в референтній групі, особистісне і професійне самовизначення, формування світогляду. З цього випливає, що практична робота психолога щодо розвитку асертивності особливо важлива в даному віці, оскільки він є сенситивним для становлення цих психологічних новоутворень.

Ще один важливий аргумент на користь актуальності даної технологічної розробки виникає з аналізу міжнародних документів щодо перспективного розвитку Європи загалом та України зокрема. Відповідно до Декларації Тисячоліття ООН, підписаної на Світовому Саміті Тисячоліття у 2000 році, виокремлено 8 Цілей Розвитку Тисячоліття, які повинні бути реалізовані до 2015 року. З них 6 цілей та 13 завдань – пріоритетні у контексті розвитку України. Однією з них є забезпечення якісної освіти впродовж життя та відповідно два завдання: підвищення рівня популяризації освіти та підвищення її якості. Меморандумом безперервної освіти ЄС, підписаним в Лісабоні у 2000 році, виокремлено актуальність впровадження навчання протягом всього життя (lifelong learning) як однієї з необхідних умов руху країни до економічного, соціального та політичного благополуччя, формуючи суспільство, засноване на знанні (knowledge-based society). Відштовхуючись від вище перелічених фактів, важливість створення розвивально-корекційних програм становлення особистості засобами групової роботи та популяризація додаткових форм навчання стоїть на теренах України особливо гостро [13].

Розроблена модель розвитку старшокласників опирається на базові поняття щодо групової психокорекції та методико-технологічні засоби щодо впливу на особливості становлення асертивності. Відповідно структурними компонентами моделі є: концептуальний та технологічний складники. Для унаочнення та покращення сприймання читачами опису моделі схематичний виклад загальної логіки побудови програми розвитку для розвитку для старшокласників подано у табл. 1.

Табл.1. Склад та взаємодія компонентів тренінгової програми

Концептуальний складник		Технологічний складник	
Характерні особливості групової динаміки	Робота тренера		Тематика тренінгової програми
	Особливості побудови загальної логіки всіх тренінгових занять	Технологічні особливості побудови конкретного заняття	

Дане схематичне зображення структури тренінгової програми є універсальним для будь-якої тематики. При створенні корекційної розробки організатори повинні опиратися на чіткий запит щодо тематики, тому такий підхід до структуралізації тренінгового заняття може бути адаптований до найрізноманітнішого спектру тематик.

Авторська модель розвитку асертивності старшокласників містить подальший поділ обох складників. Так, до *концептуального* складника входять методологічні настанови щодо діяльності тренера в групі:

- знання про особливості групової динаміки на основі теорії контакту в гештальт-терапії, розробленій Ф. Перлзом (адаптація до особливостей групової динаміки Л. Дідковської) [1];

- знання стратегій роботи психолога в групі на основі П'ятикрокової моделі консультивання в методі Позитивної психотерапії, розробленої Н. Пезешкіаном (адаптована до особливостей роботи в групі Ю. Кравченком) [4].

Обидві концепції узгоджуються щодо діяльності тренера в двох площинах: групової динаміки (сукупність процесів, які одночасно відбуваються в групі і відображають її розвиток) та технології роботи в групі (директивний вплив тренера на когнітивний розвиток якостей).

Відповідно, *технологічний* складник у своїй структурі містить:

- методологічні настанови щодо організації конкретного тренінгового заняття, а саме акмеологічна концепція навчання Колба-Фрая [11];

- тематичне наповнення десяти тренінгових занять, що відповідають розвитку чотирьох критеріїв асертивності (теорія Яна Фергюсона) [9].

Для повноцінного розгляду моделі розвитку асертивності старшокласників важливо детальніше зупинитися на особливостях акмеологічної моделі Колба-Фрая, яка інакше називається «Experiential Learning Model», що в перекладі означає «модель навчання, заснована на досвіді», була розроблена Девідом А. Колбом у співпраці з Роджером Фраєм [12]. Використання даної моделі важливе для якісного наповнення кожного із занять, тобто структура тренінгової сесії, а саме сукупність методів, вправ, рольових ігор та дискусій, має відповідати структурним компонентам моделі Колба-Фрая. Розроблений нами підхід до розвитку асертивності підлітків свідомо не містить переліку методичних прийомів до кожного із занять, оскільки таке наповнення залежить від індивідуальних

особливостей особистості тренера та його спеціалізації. Унікальність цього підходу полягає в тому, що, незважаючи на назву „модель дорослого навчання”, він є універсальним для будь-якого віку.

Модель навчання дорослих Колба-Фрая утворена чотирма послідовними етапами, причинно-наслідковий перехід між якими забезпечує ефективність корекційного впливу групової роботи на особистість учасника. До етапів моделі Колба-Фрая відносять:

1. Безпосередньо отриманий досвід (*concrete experience*). Етап характеризується актуалізацією досвіду людини в тій чи дотичних галузях знань, які вона прагне освоїти чи розвинути. Людина ніколи не цікавиться тим, про що взагалі нічого не знає, наявність та актуалізація бодай мінімальних знань є необхідною умовою даного етапу.

2. Спостереження та рефлексія (*observation and reflection*). Етап передбачає осмислення та аналіз вже наявного досвіду з якомога ширшого кола сторін та розгляд вже наявного досвіду в ключі його перспективного розвитку.

3. Формулювання абстрактних моделей та концепцій (*forming abstract concepts*). Даний етап характеризується акцентацією на утворенні абстрактних взаємодій між елементами досвіду, розгляді та впровадженні різнопланової нової інформації щодо об'єкту роботи (в даному випадку – це асертивність) та вибудовуванні концептуальних ідей щодо внутрішніх механізмів діяльності об'єкта.

4. Активне експериментальне випробування концепцій (*testing in new situations*). Етап характеризується активним практичним випробуванням здійснених висновків та перевіркою адекватності вибудованих концепцій на практиці. Важливо розмежовувати експериментальний досвід, отриманий в тренінговому просторі, та в реальному житті [11; 12].

Отож, використання моделі Колба-Фрая ми рекомендуємо використовувати для побудови якісного наповнення кожної тренінгової сесії, звичайно з урахуванням особливостей групової динаміки, знань щодо побудови стратегій роботи психолога та компонентів асертивності.

Другий акцент технологічного складника опирається на теорію Я. Фергюсона про структурні компоненти асертивності, а саме:

– *поведінковий*, що включає прийняття рішень, відповідно до чіткого розуміння власних потреб та актуалізацію самоконтролю;

– *особистісний* передбачає наявність особистісної впевненості у власних силах та позитивної, адекватної самооцінки;

– *комунікативний* компонент виникає з розвитку комунікативної компетентності, емпатії особистості та вміння здійснювати діяльність в командній співпраці з людьми;

– *діяльнісний* передбачає розуміння власних ресурсів та самореалізацію в їх межах [9].

У відповідності з концептуальним складником до побудови сесій соціально-психологічного тренінгу було сформовано 10 тематичних тренінгових занять, що спрямовані на розвиток чотирьох компонентів асертивності за теорією Яна Фергюсона:

- особистісний компонент розвивається на заняттях: самопрезентація, стресостійкість, формула успіху;
- комунікативний компонент на заняттях: навички спілкування, конфліктологічна компетентність, механізми психологічного впливу;
- діяльнісний компонент на заняттях: самовизначення, життєві перспективи;
- поведінковий компонент на заняттях: планування, тайм-менеджмент, асертивність, розуміння потреб, вміння співпрацювати, робота в команді.

Сукупність кореляційних зв'язків між змістовно-тематичним наповненням та функціональними характеристиками компонентів асертивності разом із сукупністю прийомів з їх розвитку і корекції утворює важливий елемент технологічного складника моделі.

Схематичний вигляд концептуально-технологічної моделі розвитку асертивності у старшокласників поданий у таблиці 2.

Табл.2. Схематичне зображення концептуально-технологічної моделі розвитку асертивності у старшокласників

Детальний опис моделі та всіх його найважливіших структурних компонентів поданий нижче у таблиці 3.

Дана модель пройшла апробацію на трьох тренінгових групах. Протягом 26 лютого – 14 квітня 2010 року та 14 квітня – 16 червня 2010 року на базі тренінгового проекту Школа Лідерів перевірялася узгодженість концептуального складника, а з 22 червня по 29 липня 2010 року (проект Літо Дітям-2010) досліджувалася адекватність технологічного складника та узгодженість з віковими особливостями. Загалом у трьох проектах взяло участь 47 учасників віком від 14 до 20 років

Для перевірки ефективності дослідження експериментального впровадження технологічної моделі розвитку асертивності старшокласників були використані такі методи: включене та невключене спостереження, інтроспекція, лонгітудне анкетування, посттренінгове інтерв'ю, констатувальне та контрольне тестування за методиками самоактуалізації Н.Ф. Каліної та локусу контролю Роттера. За результатами ре-тесту було отримано статистично значущі результати за всіма діагностованими шкалами. Проте тривалість особистісних змін ще вимагає відстроченого повторного контролю, наприклад, через рік після завершення участі учасників у СПТ.

Табл. 3. Концептуально-технологічна модель розвитку асертивності у старшокласників

Концептуальний складник		Технологічний складник				
Етап групової динаміки та особливості роботи тренера	Етап 5-крокової моделі консультування	Критерій асертивності	№ заняття	Назва заняття	Зміст роботи, техніки	Терапевтична цінність
<p>1. <i>Орієнтація (преконтакт)</i> Етап первинної адаптації учасників – підвищена обережність та тривожність учасників. Встановлюються норми поведінки, з'являється суб'єктивне відчуття «формальне Між». <i>Робота тренера</i> спрямована на забезпечення відчуття базової безпеки в групі, та налагодження сприятливого морально-психологічного клімату. Фасилітація внутрішньогрупових процесів</p>	<p>1. <i>Огляд (дистанціювання)</i> По-перше, переключення з концепції на внутрішньогрупові процеси, відповідно, тема проекту (асертивність) відходить на другий план. По-друге, актуалізація досвіду учасників та сприяння активізації рефлексивних процесів</p>	<p>Особистісний компонент</p>	1	Самопрезентація	Знайомство, обговорення очікувань, мотивів та потреб учасників. Формування норм поведінки в групі. Конкретизація відповідальності за результат між тренерами, групою та особистістю. Самопрезентація та зворотний зв'язок від групи. <i>Техніки:</i> мозковий штурм, відкриті обговорення	Покращення адаптованості учасників в групі, зменшення страхів та тривоти. Формування підґрунтя для структуралізації занять. Налагодження конструктивної комунікації, розвиток позитивної самооцінки та рефлексії учасників
			2	Стресостійкість	Учасники опановують зміст поняття «стрес», причини його виникнення, вплив на людину та розуміння внутрішніх ресурсів для подолання. <i>Техніки:</i> інфо-блок, мозковий штурм, робота в мікро-групах, Балансна модель Н.Пезешкіана (розподіл ресурсів на 4 сфери: тіло, діяльність, контакти, сенси)	Підвищення рефлексивності та глибніше розуміння власної ресурсності щодо уникнення чи конструктивного виходу зі стресових ситуацій
<p>2. <i>Динаміка rangie (зає язка)</i> Формування структури групи, формальних і неформальних стосунків, горизонтальна і вертикальна взаємодія. Висунення лідерів. Стосунки відвертіші та ширіші. <i>Робота тренера</i> концентрується на розвитку мережі взаємодій, підтримці лідерів та групових норм</p>	<p>2. <i>Інвентаризація</i> Розвиток соціально-перцептивних навичок учасників та розуміння способів поведінки в конфліктних ситуаціях. Даний етап характеризується більшою увагою до змістового наповнення заняття. Увага до групової динаміки послідується із розв'язанням специфічних завдань СПП</p>	<p>Комунікативний компонент</p>	3	Навички спілкування, конфліктологічна компетентність	Розвиток навичок комунікації та вміння конструктивно вирішувати конфлікти, що виникають під час взаємодії. Теоретико-методологічно базую заняття є теорія Еґо-станів і трансакційного аналізу Еріка Берна. <i>Техніки:</i> мозковий штурм, аналіз трансакцій, робота в малих групах	По-перше, навички спілкування та вміння конструктивно вирішувати конфлікти посідають важливе місце у поведінці асертивної особистості та відповідать актуальним потребам підліткового віку. По-друге, ці вміння актуальні для роботи в групі на другому етапі групової динаміки

<p>рамок та групових норм. Директивність тренера зменшується, надаючи більше простору для самовираження учасників</p>		4	Механізми психологічного впливу та захисту	<p>Теорія та практика невербального спілкування. Підготовка й реалізація публічного виступу, вміння надавати ефективний зворотний зв'язок (баланс позитивних та негативних відгуків, розрізнення оцінок та фактів). <i>Техніки:</i> мозковий штурм, зворотний зв'язок, інфо-блок, вправи на розуміння невербального спілкування та здатності переконувати</p>	<p>Цінність даного заняття полягає у засвоєнні учасниками засобів психологічного впливу в процесі спілкування та при публічному виступі</p>
<p>3. <i>Довіра (контакт)</i> Зменшення конкуренції в групі за лідерські позиції та активізація співпраці учасників, посилення толерантності та взаємодопови. Особистість зацікавлена у саморозкритті в групі. Група бере не себе відповідальність за процес групової динаміки. <i>Діяльність тренера</i> базується на заохоченні свободи в діях групи та зменшенні ролі формальної структури заняття. Формування самостійності групи як окремої структури</p>	<p>3. <i>Ресурси (ситуативне підбадьорення)</i> Підвищення усвідомленості учасниками власних ресурсів та актуалізація впевненості. Інтеграція ресурсів емоційного, когнітивного та смислового характеру. Розвиток балансу рівня домагань та об'єктивних можливостей</p>	5	Саморозкриття	<p>Конкретизація та вербалізація мрій, бажань, виявлення ресурсів, що необхідні для їх досягнення. Актуалізація дивергентного інтелекту учасників <i>Техніки:</i> колажування, мозковий штурм, зворотний зв'язок.</p>	<p>Начонач конкретизація бажаних цілей. Робота з метафорою допомагає їх об'єктивній оцінці й чіткості розуміння шляхів досягнення</p>
<p>4. <i>Диференціація (розе язка)</i> Ефективна комунікація, перевага групових цінностей над індивідуальними, ідентифікація та високий рівень групової згуртованості. Часткова диференціація учасників таким чином, що, залишаючись частиною групи, вони мають можливість виявити свою індивідуальність. <i>Робота тренера:</i> підтримка</p>	<p>4. <i>Висновки.</i> <i>(вербалізація)</i> Закріплення набутого досвіду міжособистісної взаємодії та вербалізація практичного значення нових знань та умінь. Реконцептуалізація, під час якої людина має змогу сформулювати висновки, відповідно, впроваджувати нові патерни поведінки у своє життя</p>	6	Життєві перспективи	<p>Когнітивно-біхевіоральний підхід до побудови цілей та актуалізація конвергентного мислення учасників. <i>Техніки:</i> мозковий штурм, самоаналіз, робота в мікрогрупах, зворотний зв'язок, позитивна реінтерпретація, робота з цілями</p>	<p>Поглиблення роботи з цілями, покладаючись на асертивність – це в першу чергу розуміння власних потреб та мети діяльності, відтак необхідна актуалізація особистісної ресурсності та оптимізація поведінки</p>
<p>4. <i>Диференціація (розе язка)</i> Ефективна комунікація, перевага групових цінностей над індивідуальними, ідентифікація та високий рівень групової згуртованості. Часткова диференціація учасників таким чином, що, залишаючись частиною групи, вони мають можливість виявити свою індивідуальність. <i>Робота тренера:</i> підтримка</p>	<p>4. <i>Висновки.</i> <i>(вербалізація)</i> Закріплення набутого досвіду міжособистісної взаємодії та вербалізація практичного значення нових знань та умінь. Реконцептуалізація, під час якої людина має змогу сформулювати висновки, відповідно, впроваджувати нові патерни поведінки у своє життя</p>	7	Планування, тайм-менеджмент	<p>Розвиток умінь планувати та раціонально використовувати особисті ресурси, розуміння мотиваційних компонентів. <i>Техніки:</i> мозковий штурм, аналіз часових ресурсів, створення щоденника запланованої роботи, Балансна модель Н.Пезешкіана</p>	<p>Розвиток вміння ефективно та раціонально розпоряджатися часом, узгоджувати свої дії з партнерами по діловому спілкуванню</p>

<p>активності групи, ампліфікація полярних думок задля виявлення різнопланових ідей та можливості провести дискусію «гострих» моментів у безпечному середовищі групи</p>		8	<p>Асертивність, розуміння потреб</p>	<p>Ознайомлення з теорією асертивності та побудова типологічного «портрету» особистості. За допомогою методичних засобів Арт-терапії створення колажу «Моя асертивність» <i>Техніки:</i> можливий штурм, робота в малих групах, колажування, відкриті обговорення, дискусія</p>	<p>Підсумування знань, умінь та особистісного досвіду учасників, формулювання висновків щодо майбутнього. Урахуванням механізмів пам'яті; на поведінку людини чинять більший вплив чітко сформульовані, короткі думки, на відміну від великої кількості абстрактних знань чи понять, що сприятиме розвитку асертивності</p>
<p>5. <i>Розформування (асиміляція)</i> Переосяснення переживань, знань та вмінь, набутих у процесі роботи в групі. Підвищена тривожність через майбутні зміни та передчуття розлуки з учасниками. Можливе повернення на попередні етапи. <i>Робота тренера</i> фокусується на ініціюванні завершення групових процесів, підвищенні суб'єктивного відчуття компфортності учасників, фасилітації активності групи щодо підведення підсумків та конкретизації висновків</p>	<p>5. <i>Розширення цілей</i> Впровадження набутих знань у життя. Реорганізація отриманого досвіду в практичному ключі та спрямування на отримання нового. Останній акцент особливо важливий, оскільки емоційний стан учасників підвищено тривожний, причиною чого є неминучість розлуки. Саме тому формування нових цілей та розширення кругозору посідає чільне місце у роботі з групою</p>	9	<p>Вміння співпрацювати, робота в команді</p>	<p>Розвиток вмінь співпрацювати, досягати компромісу та взаємодіяти в команді (робота групи людей над однією метою). <i>Техніки:</i> робота та аналіз роботи в мікро-групах над конкретними цілями, мозковий штурм</p>	<p>Практичне застосування отриманого досвіду щодо балансу ефективного спілкування та особистісної самореалізації</p>
		10	<p>Формула успіху</p>	<p>Підведення підсумків тренінгової програми. Формулювання остаточних висновків та узагальнень щодо застосування отриманого досвіду в інших групах, завершення всіх розпочатих гештальтів <i>Техніки:</i> відкриті обговорення, елементи тілесно-рухової терапії, створення послання собі у майбутнє</p>	<p>Завершення гештальтів, що виникли в процесі групової динаміки. Узагальнення досвіду, самовизначення та самореалізація в просторі тренінгової групи сприятиме екстраполяції підлітком оптимального корективного досвіду за межі групи</p>
<p>Поведінковий компонент</p>	<p>Поведінковий компонент</p>				

Висновки:

1. Потреби соціально-економічної, політичної та культурно-духовної модернізації українського суспільства вимагають активізації фундаментальних технологічних досліджень та їх впровадження у царині шкільної психологічної служби та інших форм психологічного супроводу навчально-виховного процесу.
2. Концептуально-технологічними засадами створення й апробації розвивально-корекційних програм особистісного становлення старшокласників можуть слугувати: теорія асертивності Я. Фергюсона, позитивна психотерапія Н. Пезешкіана, гештальт-терапія Ф. Перлза, акмеологічна концепція навчання Колба-Фрая.
3. Технологічна розгортка і психотехнічне насичення програми реалізується за чотирма блоками: поведінковим, особистісним, комунікативним, діяльнісним.
4. Ефективність впровадження моделі навчання асертивності підлітків підтверджена посттренінговим інтерв'ю учасників групи, повторним тестуванням за методиками самоактуалізації Н.Ф. Каліної, локусу контролю Роттера.

Література

1. Гінгер С. Гештальт – терапия контакта/ Пер. с фр. Е. В. Просветиной. – СПб.: Специальная Литература, 1999. – 287 с.
2. Николаев Л. О. Генезис понятия «асертивність» / Л.О.Николаев // Український науковий журнал Освіта регіону. – 2010. – №1. – С. 132-142.
3. Калашник Т. И. Метод позитивной психотерапии в групповой и индивидуальной психокоррекции / Т. И. Калашник. – Одесса-Черкассы-Висбаден, 2000. – 76 с.
4. Пезешкиан Н. Психосоматика и позитивная психотерапія / Носсрат Пезешкиан; пер. с нем. – 2е издание. – М.: Институт позитивной психотерапии, 2006. – 464 с.
5. Тренерська валіза / Упоряд.: О.Главник, Р.Безпальча, О.Попова – К.: Главник, 2006. – с. 144. (Серія «Психологічний інструментарій»). Бібліогр.: с. 140-142.
6. Фопель К. Эффективный воркшоп. Динамическое обучение / Пер с нем К.Фопель. – М.: Генезис, 2003. – 368 с.
7. Ялом И. Групповая психотерапия: теория и практика / Пер. с англ. И.Ялом – М.: Апрель пресс, Из-во института психотерапии, 2005 – 576 с.
8. Kształtowanie postawy asertywnej w organizacji procesu wychowawczego / Barbara Habura // Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne.-2003, nr 8-9, s. 22-25
9. Ferguson Jan. Asertywność doskonała: wszystko, czego potrzebujesz, aby udało ci się za pierwszym razem / Jan Ferguson. – Poznań: Dom Wydawniczy Rebis, 2000. – 114 s.
10. Robert Alberti, Michael Emmons. Asertywnosc. – Gdansk, 2007.

11. Графский М. 4 этапа «Цикла Колба» или Как обучить взрослого человека? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.grafsky.ru/blog/kolb-cycle.htm>
12. Smith, M. K. «David A. Kolb on experiential learning»: the encyclopedia of informal education. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.infed.org/b-explrn.htm>
13. Цілі розвитку тисячоліття. Представництво ООН в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine2015.org.ua>.
*Стаття надійшла до редакційної колегії 20.12.2010 р.
Рекомендовано до друку докт.психол.наук, професором Карпенко З.С.*

CONCEPTUAL-TECHNOLOGICAL MODEL OF ASSERTIVITY IMPROVEMENT OF SECONDARY SCHOLARS

A. O. Shyichuk

*PreCarpathian National University named after Vasyl Stefanyk;
76025, Ivano-Frankivsk, st. Shevchenka, 57;
ph. +38 063 414 61 35; e-mail: anna.shyichuk@gmail.com*

The paper is devoted to conceptual basis and psychotechnical development of methodology of improvement of assertivity of secondary scholars by means of social-psychological training.

Key words: *assertivity, social-psychological training, secondary scholars.*